

Litterär Tidning.

N:o 27.

Onsdagen den 3 April.

1839.

Norrskenet.

Om vinternatten skön i snöknit skrud stå berg och dal,
väl tusen stjernor glindra i allsaders ljusblå sal.

Der ligger vägen stelnad i den spegelblanka sjö
Och furorna för vinden skaka på sitt skägg af snö.

Vid norra horisonten himlen står i ljusan brand.
Så herrligt skenet flammor öfver Nördens hjeltestrand.
Se hjeltesvärdens blixtra uppå himlakvalvet blå!
med fröjd vid norrskensbrand jag vill min trogna harpa,

slå.

Dock sången ljuder ej om blommor och om vårens frid,
Nej, blott om storhet och om ära från förgången tid.

Lik svarta midnattsskuggan ligger på den hemskä hed,
Så mörker i Europa var — ett sken från norr sig
spred.

Allt klarnade en stund, snart skenet stocknade, för
svann:

Vid Lützen Gustaf Adolf blodig segerkrona vann, —

Dock, hjelte, åt ditt fosterland från ljusets sköna verld
I stjerneblickar gif ännu din trogna kärleks gärd!

Du sade: "Gud allsmäktig lefver" och med hjeltenod
Du skyndade att till hans ära spilla lif och blod.

O, den som så på en gång lyder Guds och ärans röst,
Som glädje och som seger sluter i sitt eget bröst;

Som eger frid med verlden, med sig sjelf och Gud;
Yet, han är klädd i mensklighetens rätta hjelteskrud.

Re'n hjeltarne lagt af sin blanka rustning, sina svärd,
För död de bleknat längesen och gätt den sista färd.

Nu en instörtad skön ruin af hvad det fördom var
Blott minnet, minnet af sin storhet eger Sverige qua;

Så sjöng jag, Norrskenet försvann i stjernerymden blå.
Jag tänkte; ej från jorden Sverges ära skall förgå.

— er.

Litteratur.

Synonymiet Handlexikon öfw. Latinsta Språket af
Prof. Ludo. Ramshorn. Öf. v. af J. O. L. Granskadet,
tillök och i åtskillige omarbetadt af A. Törneros.
Arken 1—13. [Forts.]

I ifaseende på synonymiseringen eller de i arbetet upp-
giorda ordslagterna, stannar man underfundom i ovißhet om
hwilka grunder som derwid blifvit följdza, eller med andra ord,
hwilka egenskaper hos orden som anses afgörande för dehas
upptagande såsom synonyma. Förmodligen kommer väl sed-
nare hästet (med derwid utloswadt företal, Inledning och Re-
gister) att härsver sprida ett klarare ljus. Emedertid är det
en svår, om ej ombölig uppgift, att härsför finna några bestäm-
da, allmäntliga reglor. Analysen af hwad adjektivet (syno-
nymus) innebär, förhjelper dertill föga. Det war ursprung-
ligen ett epitet för ting, ständande till hvarandra i det för-
hållande, att de kunde innesättas under samma namn;
det will säga ting hörande till samma genus (för
hwilka slägtnamnet alltid är gemensamt), och således, om man
uppsög till genus sumnum, alla ting i verlden. Använt
om ord åter, borde det rätteligen utmärka, att deha ord till-
sammans utgjorde ett förråd af gemensamma likgiltiga namn
på en och samma sak, särstilda beteckningar af fullkomligt e-
nahanda innehåll, och att de således kunde, hvar hälft de fö-
rekomma efter nek utbytas mot hvarandra, utan att uttrycket
eller sa till saganminen af meningzen derigenom på min-
sta vis förändrades. I fall ord med sadan fö-hållande till hvaran-
dra werkligen gästwo, kunde de icke blixtwa föremål för någon

* Innan detta utkommit är det egentligen för tidigt att ut-
lägga öfver boken, och hvad vi sagt eller vidare säga em-
den, kan naturligtvis derigenom mer eller mindre förfalla.

slags kunskap eller behandling i läroböcker, emedan deras indifferens wore det enda, som om dem kunde läras. Men att dylika ord inalles från början varit möjliga, måste man bestämt försäkra, så snart man besinnar, att språkunnet uppväxt — icke ur begrepp, utan ur uppfattningen af det individuella och concreta, som, i anseende till sitt oändligt rika innehåll och oändligheten att på en gång uttrycka hela detta i föreställningen, riukat flera olika uppfattningar, då än den ena, än den andra delen af deh innehåll förträdesvis sprang i ögonen. Hvarje ord är nu ett uttryck af en sådan enstaka uppfattning icke omedelbart af det individuella tinget, och minst af detta i sin helhet. Identiteten af skillda ords innehåll ville då säga identiteten af de uppfattningar, som i hvarudera ha sitt uttryck; men så vida uttrycken ärö skillaktiga, måste också de willförl, som betingar dem, vara det: ordens bildning bestämmes och beweckes af ingenting annat än uppfattningen, hvilken deri utpräglar sig så troget och härmlikt som genom rösten är möjlig; hvarföre man kan vara säker, att aldeles samma uppfattning alltid avbildar sig i s a m m a, ej i skillda ord, samt att den endast d å tar sig olika uttryck, när någon skiftning i henne hself är för handen. Men kan vih ei neka, att tiden förblekar de lejvande färgerna i denna ursprungliga uppfattning och att bruket afvört contourernas skarpa så att det sedanare språket knappet wet af någon skilnad mellan vissa ord, (nominatum) sådana som ifrån att uttrycka föreställningar öfverflyttats till att beteckna begrepp; men detta är en påtvingen och sedanare inlagd, godtycklig indifferens, som ej tillhör ordet i sig hself; man finner twärtom, så snart man ej öfvergår till ett abstract betraktelsessätt, att skillda ord äfven för sedanre generationer — ehuru mycket dehás känsla och imagination mattats genom mōdan att upptaga och avbilda ett rikodlat samhällslifs mångfaldigt weckande intyck och företeelser — dock alltid bibehålla en e s t h e t i s k skillaktighet, werkad af det olika ästetiska intycket; hvarmed åter wanligens någon mer eller mindre deciderad nuance äfven i den objektiva föreställningen*) sammanhänger. — Men hvar vill man då finna reglor för synonymisering? Hvilka bestämnda känنمärken böra läggas till grund för det ena ordets familiarisering med det andra? Vi weta i fanning härfor inga tillräckliga i n r e, så mycket mindre som man endast med ledning af lindet och traditionen, osta ej kan vara fullkomligt wiss på hvaridera ordet e gentligen innehåll man måste taga till hjelp någen y t t e bekräftning, och vi finna då denna definition på synonymer wa ra den enda möjliga, att dermed förstas sådana ord, som till sitt innehåll ärö för månden lätt förbländliga**), det wå nu wara genom traditionel misvisning eller genom ordens egen för willande inre likhet.

Lärjungens praktiska behof att få sådana ord comparativt distinguerade, som han vid läsning eller skrivning af Latin kommer i bryderi att iferhålla, emedan han finner dem ungesfar liktbydande, blir således ögonmärket vid utarbetningen af en synonymik. Men detta behof och detta bryderi funna en-

*) Wårt sätt att begagna de philosophiska termerna förefaller māhända skundom någon ovanadt eller origift. Möjligen torde dock detta hålleda sig deraf, att läsaren och vi ärö wane vid olika åsikter i faken. —

**) Man må icke inrymma paronymerna här, emedan deha skiljas af genom de olika kategorierna, hvilka äfven så mycket höra till ordens innehåll, som föreställningarna göra det.

dast då uppstå, när sådana ord träffas tillsammans på ett ställe, så att en jämförelse blir nödvändig, ty i annat fall förlorar denna sitt synbara skäl och intresse, och företages då icke gerna. Härav bilder sig utwunget den regel för synonymiseringen, att denna icke ensamt beror på graden af ordens betydelse-förändiskap (förd hwars aktuellt man i alla fall svårsligen kan finna någon allmän scala), utan tillika på deras local-granskap i förut bestående språkproducter. Dersöre måste, så widt arbetet beräknas för Latinläsaren, sådana närbeställda och snarliktydiga ord synonymiseras, som hos clāsifika Latinförfattare förekomma i hvarandras närhet — ware sig hopyade af tillfällig känstosegring, eller förenade för att fylligare och mångfaldigare uttrycka ett begrepp, eller ställda antithetiskt för att väcka uppmärksamheten på vissa fina, lätt förbisedda distinctioner. Då åter Latinförfattarens behof afses, böra de glossor denne i sin Swensk-Latiniska ordbok finna hopfördā sōsom gemensamma motsvarigheter mot samma Svenska uttryck, utan att deras skillnad faller sig klar af de vanliga Latinlexica, ställas i ett fälltak sōsom synonymer. Härvid blije dock nästan lika mycket fråga om hwad ordboken, enligt synonymiförfattarens idée af en sådan, b o r d e upptaga, som om hwad hon verklig upptager; ehuru vissa concessioner äfven åt hennes mistag, serdeles om hon är allmän begagnad, skundom måste göras.

[Forts.]

Mönsterbörd. Första Omgången. St. 1839. 32 sid.

1. Mönstring af några Akademiska lärare. (Bidrag till Swensk psychologi). Uppsaliens. I. E. G. G. (ejter) besökes för en "rä och mycket oborstad själ," en stil att förläcka vid hällstugornas språk, öfvermod, stora ord utan allt innehåll. Detta tyckes öfövara en ömklig smädelse mot svenska litteraturens första man, sōu just genom sina stora idéer verkat så obeskrifligt att widga utsigterna hos hela sina nation, enkanterligen bland första delen af nationens blomma vid Upsalas universitet. Knappast var någon lärare sō i stånd att väcka och bibehålla en allmän beundran, och detta har stett ännu mer genom ideernas egna kraft, än stilens. "E. G. G." behöfwer ej "maka åt sig" så länge Sverige har en Historia och så länge det originella snillet, den outtröttliga forstarksten och det försinnade hjertat, som tillsammans eller till stor del uttalat sig i Geyers arbeten, skattas af räcke samma landsmän. —

2. P. D. A (terbom) är mildt, wackert och rättvist bedömd. Det heter: "Hvilken lins och mild sångfågel hade du icke blisnit, om du aldrig läst i några andra böcker än i Swerges blommor, berg och dalar, i våra gamla folksånger och i N. Testamentet! — Tack för dina p r i m u s u n o r! De återkalla många lyckliga minnen, många saliga känslor i andras hjärtan dersöre att de ärö rena, obemängda uttryck af din egen i en salig minnesskund! Den diktar du aldeles som en annan människa; och behagar derigenom så obeskrifligt mycket och mera, än när du will höja dig öfver hopen blickar. Då du åter, i denna djerfwa föresats will tränga fram på dina "nya banor" och draga ut i strid mot witterheten, o! huru ledsam är du icke dersöre att du strider, utan dersöre att du strider med så tunga och så litet blanka vapen." Widare polemiseras emot hans filosofi, som mönster-

Kritwaren anser för blott och bart slaviska översättningar ur Schelling och hans polemik mot Hegel på flera hundra sidor gjord, utan att A. penetrerat denna slinthårda filosof så noga, omsorgsfullt och skarpt, som prof. Westman. — 3. Palmblad affärdas knapphändigt såsom den der hvarken är skald eller wetenskapsman, utan strifwer "på försök", efter omständigheterna, ingen ting." Detta är obiligt. Om man också medgivwer att Palmblads största förtjens är hans förräfliga stil, får man ej dersöre säga att den saknar innehåll. P.-d är twärtom en mycket mångfödig och kunnig man. Hans geografska arbeten, om också icke nog sjelfständiga och felsfria, äro dock ganska lärorika, andra förtjenster att förtiga. Derpå tager förf. affsed af Upsilonenses. De onämnda må skatta sig lyckliga att ej hafta blitwist porträttade, antingen dersöre att de ej äro idealer eller emedan förf. ej idealisera, utan förfilar.

Lundenses. Thomander kallas Lunds Geyer och bedömes fördelaktigt och så widt vi mera, tråffande. — "Lund är mera porteras för "brus hufvuden än för meninsk or med si and p unke" säger förf. Det beror på, om han med de förra menar "snullen" eller "ytliga prämakare med oroliga hjälper" och med de sedanare "beskedliga bokmalar med medelmärtiga hufvuden" eller "grundligt bildade wetenskapsmän." Förf. tyckes påstå, att Lunds Universitet wiserligen har förtjensken af mera lisflighet och ungdomslighet, men och felet af åtskilligt "stoj;" Upsalos förtjensken af mera sans och grundlighet i studier, mera alivar, men och felet af en wiss gubbakthet. Vi lemina detta de h. n. "Dock likväl" tillägger han, "finnas undantag, ja stora undantag i både Lund och Upsala.

Lunds Utterbom finnes icke, ty Prof. Westman i Theoretiska Filosofien skall icke såsom Utterbom vara en man af ståndpunkt. Här framsticker att förf. är Lundensare. För os Ups. är W. okänd, ty han har ingenting gifvit ut. Reuter-dahl är alldedeles mistecknad och försulad, till och med lärdom fränkannes honom. Den, som läst hans Svenska Kyrkan och Historia och Inledning till Teologien lära omöjliggen kunna neka honom lärdom och kristist skarpsinne i mer än vanlig grad, och, bland Sveriges theologer, supplerad. "Mångfödigheten" och likheten med Goethe, som förf. tillägger honom kunna vi thwär icke finna hos R., och ännu mindre någon likhet med Palmblad. Att Schleiermachers Christl. Glaubens Lehre är complicerad i R:s Inledning är osanning, ty det är Kurze Darstellung etc., som R. begagnat. Det är icke mera skam för honom, än för en Twesten, Sack, Niessch, och många andra, att följa den djupsinliga Schleiermachers åsikt om liksom det ej är skam för en Botanist, att följa Linnés eller Fries's system. Hade wi Swenskar haft flera som R. hade ej Svenska Kyrkan Historia fallit i händerna på ingen eller en Thomæus, hvilket kommer på ett ut. — På Crusenstolpe m. fl. får intågas här privatsvhällanden. —

2. Mönstring af Thomanders Kateches. Ej illa, liksom äsven

3. Mönstring af Crusenstolpes sista bref. Blott en anmärkning. Den heter bland annat: "Det har all-

tid warit en af svenska nationens hufvundkarakterer, att den icke förmått fatta mycket inwecklade förhållanden, utan att i den man en litterär produkt närmat sig det husliga lifwets enstila kretsars och squaler-collegiers "thun och treben," i samma man har också mångden af hvad man kallar allmänhet begripit, senierat och tilltrott sig domaremagt öfwer en slik produkt. Ingen opartisk domare kan frikänna swenskarne en wiss smäcklig böjelse för pasquiller och pasquillitteratur, och den författare, som gifwer näring åt denna böjelse, kan således tryggt räkna på sympathier och pekuniär vinst."

4. Mönstring af Parterna å ömse sidor el-ler det stora misstaget å ömse sidor. Publicistens fel säges vara, att han bedömer den offentliga mannen efter hans ensilda lit, och Embetsmannens eller i allmänhet alla icke-publicisters, att de ej ge ackt på det kloka, som publicisten har att säga dem, ej pröva sig sjelfwa, om ej tadlet har någon anledning hos dem sjelfwa och borde tagas ad notam, man anse publicisterna för onödiga uppmärksamhet, emedan det säges si och så om deras personliga lit.

5. Den svarta dwårge eller Bergakungen är en dum fannsaga, som tuckes bewisa att förf. fört en hjensi, som han icke fått och dersöre är vid dålig humor, samt tager på sig ett par spruckna glasgou, sätter sig vid sitt bord och låter wisa Puissance er tråda fram dit för att granskas. Att Herr Mönsterkritwaren icke ser rätt väl, för den der förs-hufvans skull, den der indignationen, är naturligt. Förf. kan se rätt, ty han är ej utan talent. Han må allt för gerna vara mibusserherre, blott han är billig och rättvis, och ej "förtöja sig i saken" såsom när han bedöme Geyer och Reuter-dahl, ty då var han en simpel mönsterkritware.

Bidrag till Sveriges Historia efter den 5 Nov. 1810. Förra delen. Stockh. Hjerta. 372 sida.

Den lediga och vårdade silen förråder samma förf. som kritwit Revolution och Neophilic. Innehållet är: Kronblärens första 14 månader i Sverige, Regeringens vård om national-åran och landets vårdighet, föreningen med Norrige, om utländska statskuldens liquiderande, samt Guadeloupes och Pomerans försâlanande, skeppshandeln, syrelsenz vård om sin egen vårdighet, flera åtal, såsom mot Löjtnant Natt och Dag Doctor Bergelin, Major Ihre, Lindbom, Brügger, Johan Johansson, Ankarswärd, Dibben och Begezach, Kapten Lindeberg (förf.?), Berger, Crusenstolpe m. fl.; regeringens vård om folkets yttranderätt, pengar och om freden. —

Romanen Euferina är nyligen utkommen i tyft öfversättning.

Utländsk Litteratur.

Die Evangelische Geschichte kritisch und philosophisch bearbeitet von E. H. Weise. 1 B. Leipzig 1828. (3 Th.) Weise, känd genom sin Ästethik och flera andra filosofiska arbeten, divergerande från sin förfsta mästare Hegels

sligter i distillat, — söker här, gissande resultaten af Straus's forskning, att konstruera Kristi lefnad filosofiskt utan något undantag. Resultaten är följande: Det äldsta Evangeliet är Marc i, hämtadt ur Petri mundtliga meddelanden; men först efter hans död uppteknadt; är Det wissenschaftligen af ett ögonvittne, men hvarken tillförlitligt eller fullständigt. Den grekiska Matt hāus uppstod derigenom att en på hebreiska af Apost. Matthäus efterlemnad samling af Jesu tal inskriftades med Marcus af en anonym. Paulinern Lucas har sammanställt sitt Evangelium ur den grekiska Marcus och denna samling af Tal, samt af en "ansenlig följd af andra meddelanden," endast mera fritt och "med stråvan ester en wissenschaftligen i berättelsen," oberoende af den grekiska Matthäus. Det fjärde Evangeliet, olikt de andra, alltså osant, kan ej vara af Johannes, utan ester hans död sammanställdt, med begagnande af hans Studier d. w. s. tal ifrån Hellenist-filosofiskt, ej historiskt, ständpunkt. Dessa togo hans Lärjungar för verklig historiska, och tillade ur egna förråder hvarje handa, fullt af mistag och okunnighet om Jesu lefnad.

— Berättelserna om Jesu barndom faller Weiße för Mythen i ordets egentliga mening, ej blott sagor, d. w. s. sagoartade utsmynningar af historiska data; "de innehålla afbildade i kunnik symbolik andliga relationer och karakterselementer i händelserna, hvilka ej ha historisk verklighet och alltså ej kunna meddelas i ren berättelse, utan en djupare gående reflektion Historiens Filosofi." — Härstamningar från Davids symbolisera, medelst mebiaska profetior, i allmänhet, "det historiska sammanhang, hvori Jesus genom sin födelse står med sitt folk och med åt folket gifna lösten." I Josephs person symboliseras "huru Judentomen förhåller sig till Kristendomen, wissenschaftligen ej egentligen såsom des fader, utan des styffader," födelse af en Jungfru "den stora sanningen att det gudomliga bliet äfven i lika väsendlig motsats mot Kristendomen." Hans sednare födelse betyder, att "nya idéer först då plåga uppträda, när de ideer som man äfven kan falla dejas förhållar, börja bli gamla och kraftlösa." Presten Zacharios's förstummande betyder, "att Israeliternas presterlida misshet var den tid, som föregick Johannes och Jesus, till följe af deras otro genom gudomligt straff förstummad, och att först när de gamla profetiorna började fullbordas, dess tunga åter löstes." — Jesus är en frukt af Josephs och Marias äktenskap, född i Galileen och uppwyxen till mänsklighetens ideal. Just denna provins var i stand att utveckla hans naturgåvor till nödvändig frimänghet och försinne. Hans undergåska var naturlig, werkan af sympathi och magnetism. Alla öfriga mirakel är sagor. — Det triumpha i dessa resultater iemte det förnuftswidriga i deras åstadkommande döljs endast ringa under täckmanteln af en hegelsk dialectik och filosofiska glosor.

— Vorlesungen über Wesen und Geschichte der Reformation in Deutschland und der Schweiz etc. af Hagenbach, Prof. in Basel. Leipzig 1837. I fyra band fullbordar förf., förr fördelaktigt läst genom sin Encyclopädie, den populära framställningen, af sin ämne. Arbetet är utmärkt.

— Geschichte der hellenischen Dichtkunst von Boede. Leipzig 1838. 2 B. Lyrikens och Epikens Historia hafwa redau utkommit, liksom äfven af Ulricis werk öfver samma ämne, både grundliga arbeten. Dramatikens Historia väntas.

— Wilh. Heinse's sämmtl. Schriften. Herausgeg. v. H. Zante. 10 B. Leipzig 1838. 2 Band hafwa redan utkommit. Heinse war en glödande Genius, som i romanerna Ardinghello och Hildegard levernat de första konstformar. En stark sunnlighet utmärker honom, men öfverflödd af den oppigaste fantasi.

— Gedichte v. Anastasius Grün. (Gref Auerberg) 2 Ausl. Leipzig 1838. (2 Th.) Förf. är en dräplig lyriker, en Heine, men utan hans taggar; den sunrikaste ståld af den nya Polen, en rik och alflig sängarnatur.

— Böttiger's Kleine Schriften archäol. und antiquar. Inhalts. Dresden och Lpz. (forts.)

— Reise in das Morgenland i den Jahren 1836—37 von Dr. G. H. v. Schubert. 1 B. Erlangen 1838. 532 sid. 8, (2 Th. 12 gr.) — Genialisk.

— Das Nibelungenlied. Uebers. v. K. Simrock. 2 Uppl. Bonn 1839. (1 Th. 4 gr.)

— Handbuch der hist.-krit. Einleitung in das Al. Test. von Häwernick. 1 Th. Erlang. 1837. 644 sid. 2 obh. (2 Th. 8 gr.) — [Supernaturalist, i mycket förtrollligast af alla Isagogiker.] —

E O S

utgivs i hufvud två gånger i veckan och innehåller Poemer, Noveller, Skizzen, Charakteristiker, Historiska Samlingar, Reflexioner i Politik och öfver Universiteterna, Utlandsk litteratur, Recensioner och Annmälningar af Sveriges nyaste, äfven Akademiska litteratur. Prenumerationspriset är för hela år 5 R:dr, halft 3 R:dr, kvartal 2 Rdr b:co, utom postafvode, som på Gefle Kngl. PostContor, der requisitioner emottagas, benäget af modereradt till 26 sk. b:co för året. På de 9 sedanre månaderne af året är prenumerationen 4 R:dr b:co, postafvode oberäknadt. För dem, som ønska erhålla Tidningen från dess början, finns ännu några fullständiga exemplar mot halårsprenumeration. Insända artiklar mottagas Herrar Forliggare, som sända ett ex. af sina forlager, skola företrädesvis och skyndsamt sätta dem anmälda och anuoncerade. Adressen är Red. af EOS. Upsala. Magister Lundqvists Boklåda. Prenumerations och insända bidrag emottagas i Stockholm äfven i A. Bonniers Boklåda.

Gefle, hos A. P. Landin.